

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT. HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Fornés de Rivera

Dins d'un dels lligalls de l'Arxiu de Palau conservats al Centre Borja, a Sant Cugat del Vallès, hem localitzat una petita sèrie formada per tres documents el primer dels quals està redactat en llengua castellana i el segon n'és una còpia en català¹. A la portada, escrita amb posteritat per la persona encarregada de l'arxiu de Palau, s'indica el seu contingut: "Advertimientos allados en el Archivo de V. Exª de Barcelona escritos en lengua catalana de mano de D. Francisco de Agullana, gobernador que fue destas Baronias por mi señora que este en el Cielo".

El tema d'aquestes advertències és el memorial redactat per Francesc d'Agullana sobre la possibilitat de fer un transvasament d'aigua del Llobregat mitjançant una sèquia des de Molins de Rei fins a la ciutat de Barcelona.

No hi figura cap data², però podem establir, aproximadament, els anys en què varen ser redactades. Per establir la cronologia ens podem fixar, en primer lloc, en el seu autor, Fran-

Aquest no era un projecte nou ja que, tal com veurem, s'havia plantejat des de l'edat mitjana i uns anys abans, l'any 1568, es plantejà de nou i fins i tot va arribar a ser deliberat en Consell de Cent, tot i que finalment no es portà a terme.

cisc d'Agullana, el qual fou, fins a la seva mort, el 1609³, l'administrador de Mencia de Requesens-Zúñiga i de Gralla, baronessa de Molins de Rei (1577-1618) i comtessa de Benavent. Ens situem, doncs, a les darreries del segle XVI quan Mencia era la senyora de Molins de Rei.

En segon lloc, i per intentar acotar al màxim la possible data del document, intentarem esbrinar quins fets es produïren a final del segle XVI i que poden estar relacionats amb els

documents en qüestió. Aquest no era un projecte nou ja que, tal com veurem, s'havia plantejat des de l'edat mitjana i uns anys abans, l'any 1568, es plantejà de nou i fins i tot va arribar a ser deliberat en Consell de Cent, tot i que finalment no es portà a terme.

Per què l'administrador Agullana tornà a proposar a la senyora de Molins de Rei la possibilitat d'un transvasament? ¿Podríem relacionar aquest memorial amb esdeveniments especials que ens donarien una pista fiable sobre els anys de la seva redacció? Evidentment, ens movem en

L'any 1529, Carles I va concedir l'ús de l'aigua als senyors del Palau.

Dibuix de Montserrat Tort i Andreu Rivera

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT.
HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

el terreny de la hipòtesi, però creiem que no seria agosarat situar aquest document dins un període entre els anys 1585, quan Mencia de Requesens rebé de part del rei Felip II la confirmació del privilegi de l'ús de l'aigua del Llobregat, i la construcció d'una nova resclosa per als molins dels senyors de la vila, l'any 1589.

En el cas dels Requesens, el rei Carles I va concedir l'ús de l'aigua del Llobregat a favor de Joan de Zúñiga el 14 de maig de 1529. Aquesta concessió li va ser confirmada a Mencia de Requesens pel rei Felip II, l'any 1585, després de repetides inundacions.

Estudiarem, doncs, aquestes circumstàncies històriques i la seva possible relació amb el projecte de la sèquia del Llobregat.

La confirmació de la concessió de l'aigua del Llobregat als Requesens com a conseqüència de les inundacions de l'any 1584

Cal recordar que, des de l'edat mitjana, l'aigua dels rius era sempre propietat dels reis i només ells en podien concedir l'explotació i l'ús als particulars. Moltes vegades la varen concedir als seus fidels –funcionaris reials, petits nobles– com a premi de serveis a favor de la monarquia. Era una manera de garantir-los unes rendes perpètuas pel fet de poder instal·lar molins als rius, explotar-los en règim de monopoli i aprofitar les aigües sobreres mitjançant recs per regar les terres, que així esdevien més riques.

En el cas dels Requesens, el rei Carles I va concedir l'ús de l'aigua del Llobregat a favor de Joan de Zúñiga el 14 de maig de 1529⁴. Aquesta concessió li va ser confirmada a Mencia de Requesens pel rei Felip II, l'any 1585, després que repetides inundacions, tal com es diu textualment en el document de confirmació

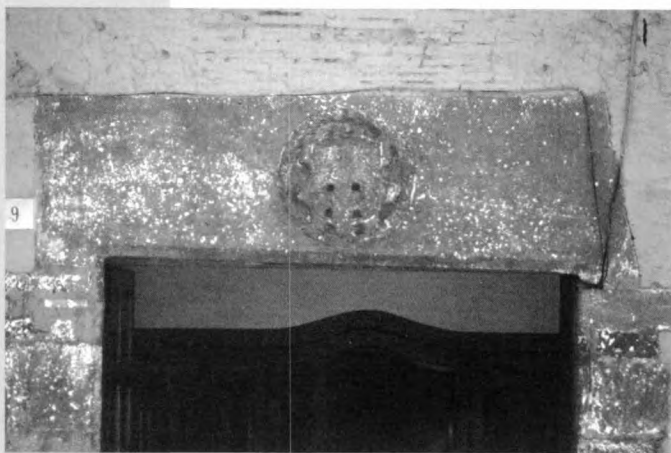
de privilegi d'aigua, haguessin mal·lès les instal·lacions dels molins que els Requesens tenien a Molins de Rei. La inundació de l'any 1584 sembla que fou tan gran que fins i tot modificà el curs del riu⁵.

Els Requesens, però, no tenien permís per utilitzar aquest nou llit del Llobregat, ja que només tenien llicència per fer obres a l'antic llit del riu, en tot cas per reparar l'antiga instal·lació (resclosa, recs, rodes i casals). Així doncs, per fer les obres esmentades, un nou aqüeducte i rescloses, Mencia de Requesens hagué de demanar al rei Felip II una confirmació de la llicència de l'aigua. Hem de tenir en compte que el fet que el Llobregat canviés el curs al pas per la vila i ocupés un lloc nou com a llit del riu era com si hagués nascut un nou riu, encara que fos el mateix Llobregat de sempre, i per explotar-lo es feia necessària la confirmació de privilegi de l'ús de l'aigua, ja que la que havia estat concedida anteriorment només servia per a l'antic curs del riu. Sempre hem de tenir present que per a qualsevol modificació, obra i nou ús que es fes de les aigües d'un riu s'havia de comptar amb el vistiplau del rei.

És fàcil de pensar que Mencia de Requesens devia aprofitar l'ocasió per mostrar-li en directe els estralls que provocaren les inundacions i que li devia fer veure la modificació del curs del riu.

Felip II va concedir a Mencia de Requesens i de Zúñiga, comtessa de Benavent i de Luna, i als seus successors, llicència i facultat plena per continuar traient profit de l'aigua del Llobregat a la vila de Molins de Rei, construint-hi nous molins, rescloses i aqüeductes que substituïrien les velles instal·lacions malmeses per les repetides inundacions i garantint l'abastament de l'aigua a la ciutat de Barcelona i poblacions de la seva rodalia. Aquesta garantia figurava a les concessions d'aigua i ens dóna

DOSSIER

Escut del palau a l'entrada dels jardins.

idea que els privilegis de l'ús de l'aigua s'havien fet tenint en compte els interessos de les dues parts actuant, és a dir, dels senyors de Mo-

lins de Rei i les seves baronies, que en traurien com a benefici l'exploració en monopoli dels molins i els recs per als regadius, i de la Corona, que trauria com a benefici garantir que es portés aigua a la ciutat. Aquesta clàusula, tal com veurem, no es va arribar a complir del tot, ja que, encara que els Requesens mai s'oposaren a cedir l'aigua a la ciutat, era la seva obligació, la Corona no aconseguí que es fes el transvasament del Llobregat des de la vila a la ciutat.

Les inundacions: una raó per demanar la confirmació del privilegi de l'aigua del Llobregat

El privilegi, tal com hem assenyalat, dona com a raó per renovar la concessió de l'aigua els danys que les inundacions havien causat en el riu. Tenim notícies que la inundació que es devia produir cap a la tardor de 1584 ocasionà desperfectes importants en la resclosa i en els trestalladors. L'obra de refer la paret d'aquest i la resclosa s'allargà gairebé durant tot l'any 1585. L'alcaid del palau de Molins de Rei, Joan Massanes, en el seu llibre de comptes fa constar, per al dit any, que el primer de gener es reuní al palau el mestre d'obres Sol-

devila amb el mestre de basses i el mestre de trestalladors. És interessant remarcar el grau d'especialització en aquests treballadors, que avui dia serien enginyers d'obres. En aquella primera reunió, doncs, varen planificar l'obra, la realització de la qual s'allargà fins a la tardor amb nombroses visites del mateix procurador de la senyora de Molins⁶. L'obra suposà una despesa important: només el material, des de la bastida als claus i la calç, costà 105 lliures i 16 sous; a part, l'alcaid va haver de satisfer els sous d'un munt de treballadors i despeses extraordinàries, ja que a més de pagar les dietes dels treballadors i la despesa de tenir-los a casa, va haver d'afrontar el cost dels àpats i les estades al palau de Molins de Rei del procurador, dels mestres d'obres i d'altres funcionaris dels senyors quan anaren a supervisar i controlar l'obra.

Les despeses no finalitzaven amb la construcció de la nova resclosa. La feblesa de l'obra, amb la seva estructura de fusta, feia necessari un manteniment constant que en època d'inundacions, com van ser aquests últims anys del segle XVI, suposava una despesa considerable.

La visita més destacada, però, que es rebé al palau va ser la del mateix rei la primavera d'aquell any 1585. L'alcaid fa constar als assentaments de les partides de despeses extraordinàries una despesa del 17 d'abril quan pagà al mestre d'obres Joan Conart, de Molins de Rei, "9 sous per adobar un tros d'escala sobre la cambra de la torreta que s'adoba per la vinguda de Sa Majestat".

A més de reparar aquesta habitació, que era coneguda com la cambra del rei, segons que apareix en els inventaris del contingut del palau i situada a la torre, es va adobar especialment l'hort, es canviaren els encanyissats i es reparà el pavelló. Des del 14 d'abril consten despeses a l'hort; era

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT.
HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

quan, naturalment, es feien les habituals feines que es fan als horts després de l'hivern i, a més de les despeses de cada any, per les moreres, l'hort i la font. Per les mateixes dates i amb motiu de la visita reial, l'alcaid pagà al ferrer, mestre Lluís Borsach,

La primera iniciativa es remunta a l'any 963, quan s'intentà aprofitar l'indret dit Roca del Droc, a l'alçada de Pallejà, i dirigir el Rego Mir de Molins de Rei a Barcelona. Aquest intent i els posteriors resultaren fallits.

132 sous i 4 diners per fer 36 claus per clavar les barres del pavelló de l'hort, que s'encanyissà de nou per la vinguda de Sa Majestat, tal com diu literalment l'assentament corresponent⁷.

En aquells dies de la primavera del 1585, la senyora de Molins rebé la visita del rei Felip II, que s'hi hostatjà. Va coincidir amb l'obra de reparació de la resclosa a què hem fet esment. És fàcil de pensar que Mencia de Requesens devia aprofitar l'ocasió per mostrar-li en directe els estralls que provocaren les inundacions i que li devia fer veure la modificació del curs del riu. Podem pensar que fruit d'aquesta visita fou la renovació del privilegi de la concessió de l'aigua del Llobregat.

L'obra del 1585 no fou definitiva. En produir-se aquests canvis en el llit del riu a què fa referència la confirmació del privilegi, creiem que les instal·lacions del molí devien romanre sense l'aigua necessària per a la seva funció. Així doncs, sembla que l'any 1589 es va fer una gran obra per canviar tota la instal·lació per complet, ja que ja es comptava amb el privilegi concedit de nou. Als llibres de comptes de l'alcaid de palau de l'any 1589⁸ hi consten de manera detallada totes les obres que es varen fer i que s'allargaren durant tot l'any, les quals ocuparen molts homes en les diferents tasques. A

més de construir la nova resclosa i les instal·lacions pròpies del molí, part dels homes treballaren en la reparació de les tàpies de l'hort del palau, ja que l'aigua també se n'emportà una part.

Al document de confirmació de la concessió es recull la súplica feta per Mencia de Requesens al rei en la qual li indica que pels reis d'Aragó, predecessors del rei Felip, els seus avantpassats —de Mencia— posseïen, a la vila o baronia de Molins de Rei, els molins molt antics del costat de la vila, construïts en el riu Llobregat amb la corresponent resclosa o contenció de la part del llit del riu a la riba i profund del costat de l'aqüeducte fins als dits molins per on podia passar l'aigua que necessitaven els molins, i que, a causa de la força del riu i de les freqüents inundacions, el curs cap a la banda del terme de Pallejà va declinar i es va fer necessari fer-hi una nova resclosa i una contenció cap a aquesta riba. L'aqüeducte necessari per portar l'aigua també va ser traslladat a l'altra banda del riu cap al dit lloc i terme de Pallejà.

A més a la seva petició al rei, la comtessa indicà que totes les despeses anaven a càrrec d'ella, quan, en realitat, la nova obra donava benefici a la Corona, ja que garantia l'abastament d'aigua a la ciutat de Barcelona. Mencia de Requesens insisteix en la súplica sobre la utilitat pública de l'obra⁹.

Segurament, doncs, durant l'estada del rei al palau de Molins es parlà llargament sobre el tema de l'aigua i la renovació del privilegi, i devia ser aleshores quan es devia insistir que la Corona havia d'obtenir el benefici de l'abastament d'aigua a Barcelona, tal com es garantia en el privilegi. Tal com direm més endavant, la ciutat de Barcelona s'enfrontava precisament en aquell moment amb un greu problema, ja que l'aigua del rec comtal, força motriu dels molins de la ciutat, havia baixat tant

DOSSIER

INUNDACIONS

que no podien fer la seva funció i era necessari urgentment trobar-hi una solució, que fàcilment podia ser la construcció d'una sèquia al Llobregat per portar l'aigua de Molins de Rei a Sant Andreu de Palomar.

Es devia tractar, naturalment, de les despeses; el mal de butxaca sempre és un tema fonamental. En el cas de la senyora de Molins, tal com dèiem, no solament va haver d'assumir el cost de les diferents reparacions i, sobretot, la gran despesa que suposà la construcció de la nova resclosa l'any 1589, sinó que, a més, després de les inundacions del 1584 i com a conseqüència de les modificacions que comportaren en el riu, part dels camps que hi havia a la riba minvaren, amb la conseqüència greu que els emfiteutes que veien minvades les seves terres, sol·licitaven la reducció dels censos, amb un perjudici clar per als senyors.

Les despeses no finalitzaven amb la construcció de la nova resclosa. La feblesa de l'obra, amb la seva estructura de fusta, feia necessari un manteniment constant que en època d'inundacions, com van ser aquests últims anys del segle XVI, suposava una despesa considerable.

Es plantejà un altre cop el projecte de transvasament d'aigua cap a Barcelona a la reunió de 1585? És molt possible i per això el procurador Agullana va redactar un memorial que ressuscitava un antic projecte, el de la sèquia del Llobregat, tot apuntant els beneficis que la seva senyora en podria treure. Era fàcil per al procurador recuperar un projecte que ja havia intentat portar a terme uns anys abans, el 1568, el senyor de Molins de Rei, Lluís de Requesens, pare de Dª Mencia.

Hem situat, doncs, el memorial presentat per Francesc d'Agullana a Mencia de Requesens dins d'un marc cronològic i un context històric, amb una hipòtesi que creiem que està refrendada pels fets exposats. A con-

tinuació, i com a precedent del memorial, citarem els diferents projectes que des de l'edat mitjana s'havien fet per portar l'aigua del Llobregat fins a Barcelona i ens estendrem sobre el projecte de l'any 1568.

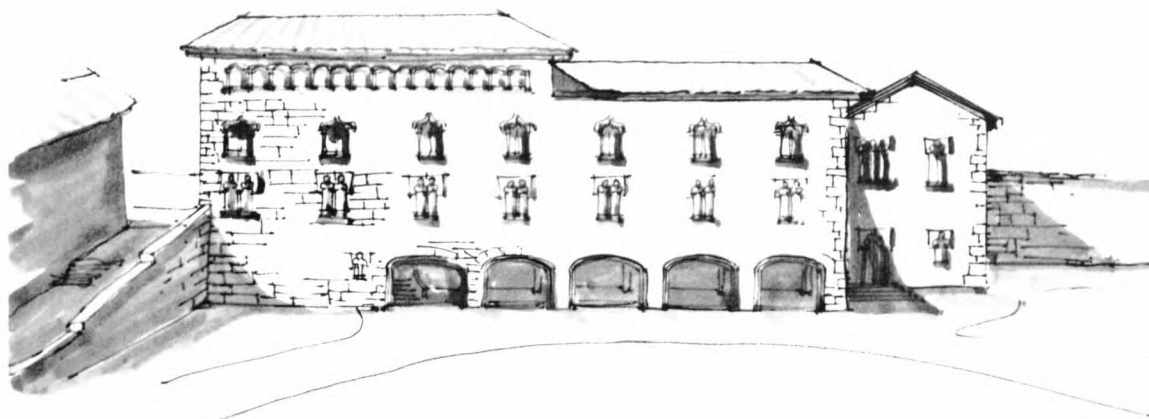
Els precedents: la sèquia del Llobregat, un vell desig de la ciutat de Barcelona

La construcció d'una sèquia del Llobregat a Barcelona era un vell projecte de la ciutat de Barcelona plantejat des del segle X. Codina¹⁰ explica que la primera iniciativa es remunta a l'any 963, quan s'intentà aprofitar l'indret dit Roca del Droc, a l'alçada de Pallejà, i dirigir el *Rego Mir* de

Veiem, doncs, que el Consell considerava de gran benefici l'obra tant per l'augment de terres de regadiu com, sobretot, per aportar aigua al rec comtal, ja que l'aigua de què aquest disposava era insuficient per fer moldre tot el blat que necessitava la fleca de la ciutat i els particulars.

Molins de Rei a Barcelona. Aquest intent i els posteriors resultaren fallits. Codina cita les iniciatives engegades per Berenguer I el 1065, per Alfons I el 1188 i el dels hospitalers el 1198. Codina destaca el projecte de 1401. El 22 de novembre d'aquell any, el Consell de Cent deliberà sobre la possibilitat de fer anar l'aigua del Llobregat cap a Barcelona amb la finalitat de regar tot el territori de la ciutat. La iniciativa no reeixí. Codina cita a continuació un nou projecte de sèquia del Llobregat, aquesta vegada, però, amb la idea que l'aigua portada serviria per als molins. Es tracta del projecte que nosaltres analitzarem a continuació i que és el que cita Francesc d'Agullana com a projecte precedent al seu memorial. És realment la iniciativa que pot interessar més per a la història de Molins de Rei, ja que, en aquest cas, els implicats en el projecte eren la ciutat

Dibuix de Montserrat Tort i Andreu Rivera

Un imaginari palau de Requesens.

de Barcelona i la vila, i els seus promotors, el rei i els Requesens.

El projecte de la sèquia de l'any 1568, deliberat en Consell de Cent

L'any 1568, el senyor de Molins de Rei i les seves baronies era Lluís de Requesens i de Zúñiga. Carles I el nomenà comanador major de l'Orde de Sant Jaume de la Corona de Castella, l'any 1546, en morir el seu pare, Juan de Zúñiga y Avellaneda, que ja ostentava aquesta dignitat.

No ens allargarem sobre detalls de la seva biografia ja coneguts i que no vénen al cas en el tema que tractem¹¹; ens interessa, però, tenir present la seva presència a la Cort al servei del rei Carles I i del seu fill Felip II. Possiblement, a la Cort entrà en relació amb Jeroni Agustí i Albanel, militar al servei de Carles I, al qual devia retrobar l'any 1549 quan Lluís de Requesens retornà a Barcelona, on va romandre fins a l'any 1552, any del seu matrimoni amb la filla del mestre racional Francesc de Gralla. En aquell moment, Jeroni Agustí era el batlle general de Catalunya des de 1533, càrrec que deixà d'exercir el 1551 per acompanyar el príncep Felip a Flandes i Alemanya. És molt possible que fos aleshores quan es comencés a gestar un nou projecte per a la sèquia del Llobregat. En aquest sentit podem citar un do-

cument que es conserva en el mateix lligall que el memorial que estudiem i que, com ell, està sense datar. Creiem que, precisament, el contingut d'aquest document tindria una relació directa amb les primeres passes que es devien fer per engegar el projecte, uns anys abans de portar-lo a la consideració del Consell de Cent, si tenim en compte les dates, 1549-1551, en què Jeroni Agustí i Lluís de Requesens devien coincidir a Barcelona. Pensem que la possible relació prèvia entre el senyor de Molins de Rei i l'aleshores batlle de Catalunya, i la relació de tots dos amb la Corona devia facilitar el nou plantejament del vell projecte.

El document a què ens referim també parla de l'aprofitament del Llobregat, encara que no parli de Molins de Rei. Ens diu que Francisco Duarte, provisor i comissari general de Las Armadas de l'exèrcit del rei, es presentà davant de Jeroni Agustí per demanar en nom propi que se li concedís la facultat de fer una sèquia prenent l'aigua del Llobregat entre el molí del Comanador de Castella i la vila de Molins de Rei, "el més alt que es podrà i el més a prop de la muntanya, la qual sèquia discorrerà fins a Sant Andreu a on entrarà l'aigua que ve de Barcelona, amb benefici per la Ciutat"¹². Podem deduir, doncs, que abans de 1551 es parlava ja del projecte, de tal manera que hi havia persones interessades a realit-

INUNDACIONS

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT.
HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

zar-lo. Desconeixem quina fou la resposta del batlle general de Catalunya. El cas és que no hem trobat cap actuació més del dit Francisco Duarte, per la qual cosa creiem que la seva petició fou desestimada.

Encara que no tenim cap notícia més fins a l'any 1568, sembla que el projecte continuà essent d'interès per a la Corona i especialment per a la ciutat de Barcelona i Lluís de Requesens, de manera que, coincidint amb una estada d'aquest a Barcelona, l'any 1568, es va sotmetre el cas a la deliberació del Consell de Cent, que era qui havia d'estudiar-lo, veure'n la viabilitat, com diríem avui dia, i tractar el capítol econòmic, tema com sempre espinós, amb la ferma intenció d'engegar-lo.

En el seu memorial, Francesc d'Agullana recorda que l'esmentat any, quan a Barcelona hi havia el senyor, és a dir, el Comanador Major, mentre Miquel Bastida i essent conseller, es tractà aquest assumpte. Aleshores es proposà al Consell de Cent de fer l'obra i que per emprendre la tasca d'iniciar-la s'hi destinarien vuit persones, juntament amb els consellers encarregats de tenir cura de l'assumpte. De part del Comanador Major es varen elegir cinc cavallers, entre els quals el bisbe d'Urgell, a qui el senyor de Molins li encomanar el negoci.

La seqüència completa de com es va tractar l'assumpte la podem veure a través de la deliberació que es va fer el divendres 28 d'agost de 1568¹³. En el corresponent llibre de deliberacions podem llegir:

"Lo present Consell de trenta sis¹⁴, enteses les preposicions per los magnífichs consellers en aquell fetes feu sobre aquelles les delliberacions i conclusions següents.

Primerament que com tingan entes e per molt cert ells dits magnífichs consellers lo molt gran e singular benefici resultaria a la present ciutat

y poblats en aquella en girar y posar certa part de la aygua del riu Llobregat per lo territori de la present ciutat fins aportar aquella en lo rech condal per la commoditat ne reberien tots los poblats en la present ciutat, temens y territori de aquella per lo regadiu ne resultaria. E per dita raho necessitaria la present ciutat no fels molt abundant y molt fructifera mas encara molt remediada dels molts treballs que suporten de quiscun dia dits poblats y no discorrer la aygua necessaria en dit rech condal y així no poder moldre lo necessari així a la fleca de la present ciutat com als particulars com segons se diu sa Magestat se le estada feta gratia y merce de la aygua al illustre señor don Luys de Sunyega Comanador Maior de Castella..."

Segons el procurador Agullana, "aquest assumpte es trencà per culpa del bisbe, que mai va voler demanar cap cosa a la Ciutat de Barcelona, sinó que va deixar que la Ciutat digués quina partida hi havia".

Veiem, doncs, que el Consell considerava de gran benefici l'obra tant per l'augment de terres de regadiu com, sobretot, per aportar aigua al rec comtal, ja que l'aigua de què aquest disposava era insuficient per fer moldre tot el blat que necessitava la fleca de la ciutat i els particulars. Assenyalen també que Lluís de Requesens ja ha obtingut del rei la corresponent concessió de l'aigua per alimentar la sèquia. A continuació, l'assumpte passà a tractar-se en la deliberació del Consell de Cent, jurat que tingué lloc el diumenge següent, dia 28 d'agost.

En aquesta deliberació, després de repetir les mateixes consideracions anteriors, es decidí que el Consell de Cent encarregaria el tema a algunes persones, és a dir, en paraules molt actuals, es formaria una comissió per estudiar el tema i de la manera

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT.
HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

i forma com es podria portar a terme. El Consell de Cent, com que considerava, com diu en la deliberació, que el dit negoci era de molta importància, qualitat i utilitat a tots els pobles del territori de Barcelona i a la mateixa ciutat, després de lloar la bona cura, la diligència o l'esforç esmerçat pels consellers a favor d'una obra que comportaria un benefici a tots, va decidir encarregar a quatre persones de cada estament representat en el Consell de Cent¹⁵ per tractar l'assumpte amb Lluís de Requesens o amb les persones que aquest anomenés per representar-lo. I que de tot allò que tractessin es fes una relació que es deliberaria de nou en el Consell de Cent.

Els elegits foren:

Per l'estament dels honorables, ciutadans i militars: mossèn Miquel Salgado; mossèn Jaume Çapila; mossèn Galceran Pau Lull; mossèn Pere Cassador.

Per l'estament dels mercaders:

Francesch Casademunt, Damià Puigener, Climent Oller i Joan Artés.

Per l'estament dels artistes:

Thomas Vellera, Francesc Gramis, Pau Vila i Antoni Magarola; els dos últims eren especiers.

I per l'estament dels menestrals:

Pere Blay, mestre de cases; Francesch Vilaseca, sabater; Onofre Maymó, daguer, i Pere Burges, pintor¹⁶

El dilluns dia 30 d'agost, els elegits, que apareixen com a "la setzena de la siquia del Llobregat", es reuniren a la Sala dels Trenta Vella de la casa del Consell de Cent i, després de deliberar, decidiren que enviarien

quatre persones dels setze, és a dir, una per cada estament, que anirien a tractar l'assumpte amb el reverent bisbe d'Urgell, que era la persona que Lluís de Requesens havia designat perquè el representés. I que tractessin el tema defensant l'interès de la ciutat i que després es tornarien a reunir¹⁷. El bisbe d'Urgell era Pere de Castellet.

Aquí és on es va acabar la realització del projecte. A les deliberacions del Consell de Cent ja no apareix el tema ni aquest any 1568 ni als següents. L'explicació ens la dona Francesc d'Agullana en el seu memorial i la causa va ser, dit amb tot el respecte, allò que es diu "*con la Iglesia hemos topado*", ja que, segons el procurador Agullana, "aquest assumpte es trencà per culpa del bisbe, que mai va voler demanar cap cosa a la Ciutat de Barcelona, sinó que va deixar que la Ciutat digués quina partida hi havia". És a dir, que, al final, com sempre, el tema econòmic tocava el voraviu dels interessats. Sembla que el bisbe no devia demanar res en concret, esperant que la ciutat decidís quants diners invertiria en l'obra.

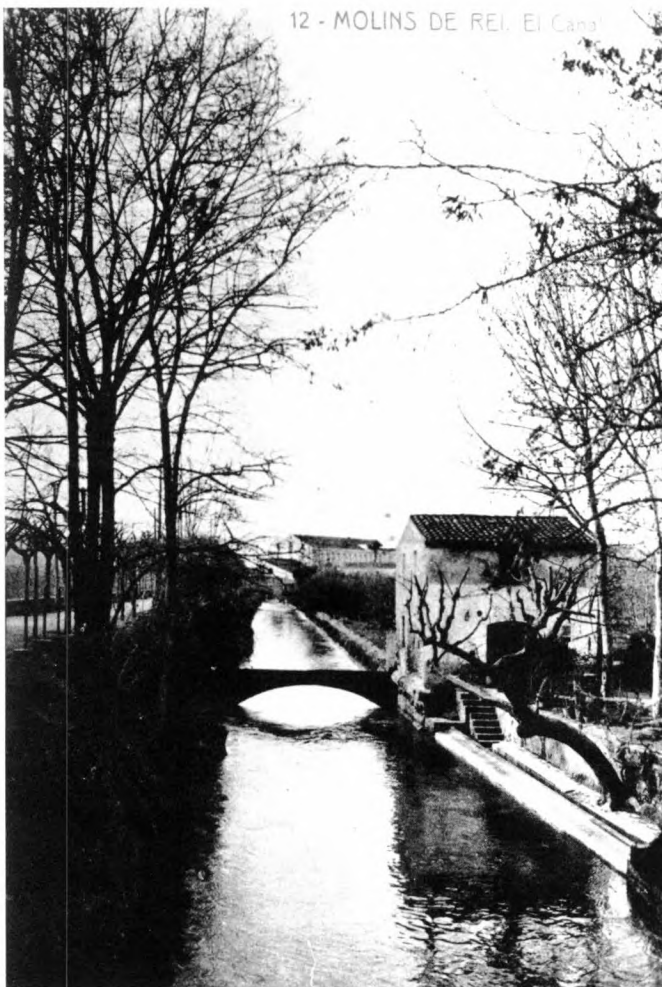
Sembla, però, sempre segons el procurador Agullana, que es decidiren alguns aspectes concrets de l'obra: l'aigua que s'havia de portar a Barcelona s'havia d'agafar passant el molí de Molins de Rei, pel Pla, fins a unir-se amb l'aigua dels molins reials de Barcelona, ja que, segons els consellers, citant un cert privilegi, dins el territori de Barcelona no hi podien haver altres molins nous i que si s'havia de fer un molí nou, havia de ser a ¼ de llegua de Barcelona. La ciutat tenia convenis o concerts amb els particulars que tenien molins a ¼ de llegua de Barcelona amb préstecs de 25 a 30 mil escuts. Francesc d'Agullana no indica res més sobre el projecte del 1568 i el seu interès en el memorial era destacar els beneficis que podia comportar la sèquia.

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT. HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

12 - MOLINS DE REI. El Càna

No sabem si el projecte de la sèquia tenia previst seguir el traçat de l'actual canal.

El projecte de la sèquia del Llobregat i els seus beneficis, segons el memorial de Francesc d'Agullana.

La sèrie de consideracions fetes pel procurador comencen per determinar si era factible portar l'aigua del riu Llobregat a Barcelona i sobre això ens diu que primer s'hauria de mirar si era més correcte portar l'aigua pel Camí de Dalt o bé pel Camí de Baix, ja que sembla que es regarien més terres i, per tant, se'n trauria més profit que si es prenia l'aigua sobre el Camí Reial.

En segon lloc, l'administrador fa unes consideracions sobre la despesa econòmica que comportaria l'obra i la manera de fer-ne front. En aquest sentit, escriu al memorial que s'hauria de pensar si fora millor arribar a un conveni amb la ciutat de

Barcelona, de manera que aquesta fes l'obra i es fes càrrec de la despesa, ja que és cert que havia de costar molts ducats i que, com que es tractava d'una obra general, generaria grans despeses sobre els particulars. En cas d'acceptar que l'obra la fes la Ciutat, s'hauria de pensar en els pactes, si s'hauria de donar una paga i senyal i la quantia d'aquesta, que hauria de ser la que s'acostumava a fer a la Ciutat.

Sempre pensant a afavorir els interessos de la seva senyora, a més d'indicar-li aquestes consideracions sobre el pagament de l'obra, Agullana incidia en el punt primordial, és a dir, en el profit que els senyors de Molins de

Rei i les seves baronies traurien del transvasament. En aquest sentit, l'administrador aconsellà que, sobretot, abans de concretar l'obra amb la Ciutat, procuressin, els senyors, fer-se amb la propietat de totes les terres de cultiu situades prop del camí reial, ja que amb el transvasament esdevindrien de regadiu i, per tant, augmentarien de valor.

Per últim, el procurador fa una valoració econòmica dels beneficis que la senyora de Molins de Rei obtindria si es fes el transvasament i s'obris una sèquia al riu Llobregat per regar la terra entre Molins de Rei i el Besòs: s'aconseguirien uns 7.000 jornals de regadiu nous, la qual cosa comportaria, naturalment, un munt de censos nous¹⁸.

El punt delicat i que potser ja va ser un dels problemes que no es varen

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forns de Rivera

poder solucionar l'any 1568 era el del molí de la vila. Sobre aquest punt, Agullana fa una seriosa advertència amb una possible solució. En el memorial, el procurador considerava que en fer la sèquia, el molí de Molins de Rei perdria el seu valor i, per tant, contemplava la possibilitat de fer-ne un de nou a ½ llegua de Barcelona, és a dir, encara fora de la jurisdicció de Barcelona respecte als molins, segons el privilegi del quart de llegua esmentat anteriorment. Fer aquest molí nou representaria, segons ell, molt de profit.

En resum, Agullana considerava positiva l'obra per a la senyora comtessa sempre que es fes càrrec de l'obra la Ciutat i ella prèviament hagués adquirit les terres que passarien a ser de regadiu. I sempre pensant a fer un molí controlat pels senyors de Molins de Rei, explotat com sempre en monopoli i no per la Ciutat.

L'administrador aconsellà que, sobretot, abans de concretar l'obra amb la Ciutat, procuressin, els senyors, fer-se amb la propietat de totes les terres de cultiu situades prop del camí reial, ja que amb el transvasament esdevindrien de regadiu i, per tant, augmentarien de valor.

El projecte no reeixí, en aquesta ocasió tampoc. Creiem que era difícil, tal com sempre passa, fer convergir els interessos de totes dues parts. El conflicte de jurisdiccions era inevitable. Ningú no volia cedir els seus privilegis. Molins de Rei, evidentment, no podia deixar malbaratar el seu molí a favor de la Ciutat, encara que tragués un possible benefici de les noves terres de regadiu, això sí, comptant amb un esforç econòmic previ per part de la senyora de Molins de Rei, ja que havia de fer-se amb totes les terres incloses a l'entorn de la futura sèquia, pensant-ne en la revalorització. I la Ciutat, encara que realment necessités un nou molí o més quantitat d'aigua al rec comtal,

volia conservar els seus privilegis del molí i de la fleca.

La situació que vivia Barcelona cap a l'any 1584, tal com hem dit, era bastant desesperada. La falta d'aigua dels molins del rec comtal provocà que, el juliol de 1584, els consellers de Barcelona enviessin el blat destinat a la fleca de la ciutat a moldre als molins de Girona, Sant Feliu de Guíxols i Sant Boi del Llobregat. Fou en aquell moment, i davant d'aquesta gran despesa, quan es decidiren a construir per primera vegada, segons Carreres Candi, molins de vent a Barcelona, canviant la força motriu de l'aigua per la del vent. En les deliberacions del Consell de Cent d'aquella època queda la constància de la construcció d'aquests molins a la zona de la Creu Coberta i destinaren diferents partides econòmiques a la compra dels terrenys, la construcció de les torres i la fusta per cobrir-les, tot això dirigit per un mestre d'obres especialitzat que apareix citat com "el mestre dels molins de vent"¹⁹.

En no fer-se la sèquia tampoc no es va aconseguir incrementar les terres de regadiu, tan valorades per la ciutat de Barcelona. Pensem que en aquella època ja es parlava de fer el canal d'Urgell i per part dels senyors de Molins de Rei, que encara, tal com cita Codina, intentaren de nou projectes en aquest sentit. Aquest autor recorda sobre aquest cas que el segle XVII, els senyors de Molins intentaren un altre cop engegar el projecte, però en aquest cas agafant l'aigua des de Martorell. Sembla que va ser el projecte que va arribar a fases més avançades, ja que no va quedar en meres deliberacions o avantprojectes, sinó que gairebé es va arribar a fer. L'esclat de la Guerra dels Segadors paralitzà la iniciativa.

Finalment, Codina cita la concessió d'aigua a favor de la marquesa dels Vélez l'any 1723, per regar Cornellà i l'Hospitalet i fer-hi nous molins. Els canals del delta del Llobregat no

DOSSIER

INUNDACIONS

LA SÈQUIA DEL LLOBREGAT. HISTÒRIA D'UN TRANSVASAMENT QUE NO REEIXÍ

Cristina Forn de Rivera

varen ser una realitat fins al segle XIX. Tots els projectes anteriors restaren com a desitjos per complir, com a promesa d'una riquesa més gran. Tal com dèiem, els interessos de diferents parts sovint resultaren enfrontats i no permeteren un acord per construir una sèquia que hagués canviat el territori i la història.

El riu Llobregat, com sempre, és el que determinà la història de la vila. L'aigua i el molí eren la principal raó de l'existència dels senyors de Molins de Rei i dels seus habitants. I no solament varen ser els protagonistes de la història dels senyors i de la vila, sinó que determinaren, tal com hem vist, les seves relacions amb la ciutat de Barcelona amb vista a la consecució d'un projecte llargament desitjat i que mai no va reeixir.

Notes

1 Arxiu de Palau (Centre Borja) Lligall 158 a Documents núm. 1, núm. 2 i núm 3.

2 A l'inventari de l'arxiu hi consta com a data l'any 1568. En realitat, els documents no estan signats ni apareix lloc i data en què Francesc d'Agullana redactà el memorial. Creiem que, erròniament, s'ha datat amb l'any 1568 perquè és l'únic any que apareix citat al memorial, però, en realitat, es referia, tal com detallem, a fets precedents.

3 Francesc d'Agullana morí el 10 d'agost de 1609. Tenim notícia de la seva mort pel document de passament de comptes de les baronies fet per la seva vídua, Isabel d'Aragall, a favor de Mencia de Requesens. Arxiu de Palau. Lligall 256-257; document núm. 3.

4 Arxiu de Palau (Centre Borja). Pergamí Reial núm. 55. La concessió de l'aigua per part de Carles I es va fer mitjançant la forma jurídica d'establiment de l'aigua en emfiteusi.

5 D'aquesta inundació només tenim constància a través d'aquests documents, ja que Jaume Codina, a la seva obra *Inundacions al delta del Llobregat*. Col. "Episodis de la Història", núm. 147-148. Editorial Rafael Dalmau. Barcelona, on fa relació de les inundacions més importants no la fa constar.

6 Arxiu de Palau (Centre Borja). Lligall 278 a. Llibre de comptes de l'alcaid de Palau Joan Massanes, any 1585.

7 Només recordem de passada que part de l'hort del palau de Molins de Rei estava arreglat com

a jardí, on a l'estiu, els senyors de la vila devien rebre els seus convidats i on es devien celebrar festes i reunions. La disposició del jardí devia seguir les disposicions dels jardins renaixentistes de l'època, amb un pavelló i amb les plantes encanyissades formant figures o arcs. L'encanyissament devia de ser una feina molt especialitzada, si tenim en compte que cada primavera es feien venir els encanyissadors des de Barcelona a refer els encanyissats.

8 Arxiu de Palau (Centre Borja). Lligall 278 b. Llibre de comptes de l'alcaid de Palau Antoni Mayol per a l'any 1589. Es tracta d'un document de gran interès per a l'estudi tant de la història del palau de Molins de Rei com per a l'estudi de l'enginyeria i la construcció dels molins a l'època.

9 Confirmació del privilegi de l'aigua per part del rei Felip II a favor de Mencia de Requesens: Pergamí Reial núm. 59 atorgat pel rei a Montsó el 2 de desembre de 1585.

10 Codina, Jaume. *El Delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI al XX*. Ed. Ariel. Col. "Hores de Catalunya". Barcelona, 1971, pàg. 359. Hem de remarcar que Codina estudia els projectes a través dels fons documentals dels arxius de la Corona d'Aragó (ACA) i de l'arxiu de la ciutat de Barcelona (AHCB), el Consell de Cent, que nosaltres aquí exposem àmpliament. No ha utilitzat, però, els fons documentals de l'arxiu de Palau, força més inèdits. Per això creiem que l'interès del nostre article és que completa l'aportació de Codina i remarca l'interès de Molins de Rei en el projecte.

11 Entre les diferents obres que tracten sobre Lluís de Requesens, deixant a part les dades generals que es poden llegir a la GEC, citarem Jordà i Capdevila, Josep M. *Santa Creu d'Olorda. Història d'un poble que no pogué reeixir*. P^a de Santa Creu d'Olorda. Molins de Rei, 2002.

12 Arxiu de Palau (Centre Borja). Lligall 158 a, document núm. 27.

13 Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB). Deliberacions del Consell de Cent. Sèrie II-77 (sig. 1B II-77) fols. 82 vs.-83 rt.

14 Es refereix al Trentenari, és a dir, el consell ordinari que es reunia més sovint i que tractava els assumptes abans de passar-los a la deliberació del Consell de Cent.

15 Recordem que en el Consell de Cent hi eren representats els quatre estaments de la ciutat: els honorables, ciutadans i militars; els mercaders; els artistes i els menestrals.

16 AHCB. Deliberacions del Consell de Cent. Sèrie II-77 (sig. 1B II-77) fol. 84 vs.

17 AHCB. Deliberacions del Consell de Cent. Sèrie II-77 (sig. 1B II-77) fols. 86 vs.

18 El tercer document de la sèrie que conforma el memorial conté la valoració detallada de totes les terres i del benefici que se n'obindria.

19 Citat per Carreres Candi a la seva obra *La Ciutat de Barcelona*. La construcció d'aquests molins apareix en les Deliberacions del Consell de Cent de l'any 1584 (AHCB, sèrie II 93).